

**Ulkoisten käytösoireiden kehityksen yhteys toisen asteen
koulutuksen keskeyttämisriskiin ja muutos ulkoisissa
käytösoireissa alakoulu - yläkoulusiirtymässä**

Rosanna Mattila ja Katri Miettinen

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2021

Kasvatustieteen- ja psykologianlaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Mattila, Rosanna & Miettinen, Katri, 2021. Ulkoisten käytösoireiden kehityksen yhteys toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin ja muutos ulkoisissa käytösoireissa alakoulu - yläkoulusiirtymässä. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen- ja psykologianlaitos. 33 sivua.

Tämän Pro gradu -tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, onko ulkoisten käytösoireiden kehityksellä 6., 7. ja 9. luokan aikana yhteyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin. Toiseksi sen tarkoitus oli selvittää, tapahtuuko alakoulu yläkoulusiirtymässä muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä. Molempia kysymyksiä tarkastelimme lisäksi sukupuolittain. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa toisen asteen koulutuksen keskeyttämisen riskitekijöistä ja antaa tietoa koulusiirtymästä.

Tutkimusaineisto ($N= 3470$) koostui Alkuportaat -seurantatutkimuksesta (Lerkanen, Niemi, Poikkeus, Poskiparta, Siekkinen, & Nurmi, 2006–2016) sekä Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin -hankkeen seurantatutkimuksesta (Vasalampi & Aunola, 2016–). Aineisto on kerätty neljältä eri paikkakunnalta. Ulkoisten käytösoireiden määrää mitattiin käyttämällä SDQ-mittarin itsearviointilomaketta. Tieto koulutuksen keskeyttämisriskistä muodostettiin yhdistämällä oma arvio opintojen etenemisestä sekä kouluilta saatu rekisteritieto valmistumisesta. Aineisto analysoitiin käyttäen toistettujen mittausten varianssianalyysia.

Tulosten mukaan ulkoisten käytösoireiden kehitys 6., 7., ja 9. luokalla ei ennustanut toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiä. Sukupuolittain tarkasteltuna havaittiin, että pojilla ulkoisten käytösoireiden kehitys 7. ja 9. luokan välillä oli vähevä, kun tytöillä kehitystä ei tapahtunut. Koulusiirtymässä alakoulusta yläkouluun ei ulkoisten käytösoireiden määrässä tapahtunut muutosta, kun tarkasteltiin koko aineistoa. Verrattaessa keskenään poikien ja tyttöjen ulkoisten käytösoireiden määrän muutosta, tytöillä käytösoireiden määrä väheni ja pojilla muutosta ei tapahtunut.

Tutkimus tuo uutta tietoa ulkoisten käytösoireiden kehityksestä Suomessa. Tulokset ovat aiempien tutkimustuloksien vastaisia, mikä voi selittyä sillä, ettei aineistossa juuri esiintynyt ulkoisia käytösoireita. Kouluympäristön voidaan ajatella puuttuvan tämän kaltaiseen käytökseen ajoissa, ja sitä kautta ehkäisevän toisen asteen koulutuksen keskeytysriskiä. Alakoulu yläkoulusiirtymää ei ole aiemmin tutkittu liittyen ulkoisiin käytösoireisiin, ja tutkimuksemme vastasi tähän tarpeeseen. Se tuo ilmi, että Suomessa koulusiirtymät ovat todennäköisesti toteutettu lasta tukien liittyen ulkoisiin käytösoireisiin.

Asiasanat: ulkoiset käytösoireet, koulupudokkuus, koulusiirtymä

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	4
1.1	Ulkoiset käytösoireet ja käytöshäiriö	5
1.1.1	Ulkoisten käytösoireiden kehittyminen	6
1.1.2	Käytösoireiden ja sukupuolen välinen yhteys	7
1.2	Koulutuksen keskeyttämisen riski	8
1.2.1	Käytösoireet, koulupudokkuus ja sukupuoli	8
1.2.2	Koulupudokkuuden riskitekijät	9
1.3	Koulusiirtymä.....	10
1.4	Tutkimuskysymykset.....	11
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	12
2.1	Aineisto	12
2.2	Tutkimuksen muuttujat	13
2.3	Tilastolliset analyysit.....	15
3	TULOKSET	18
3.1	Oppilaiden ulkoisten käytösoireiden kehitys 6., 7. ja 9. luokan aikana ja yhteys koulutuksen keskeyttämisriskiin	20
3.2	Oppilaiden ulkoisten käytösoireiden määrän muutos alakoulu - yläkoulusiirtymässä	21
4	POHDINTA	23
4.1	Tutkimuksen arviointi.....	26
4.2	Jatkotutkimussovellukset ja käytäntö	27
	LÄHTEET	29

1 JOHDANTO

Toisen asteen koulutuksesta valmistuminen on tärkeä tekijä nuoren elämässä ja sillä on kauaskantoisia positiivisia vaikutuksia. Kouluttautuminen ennustaa yksilölle niin taloudellista kuin terveydellistä hyötyä, ja on merkittävin syrjäytymisen ehkäisyn keino (Myrskylä, 2012; Orpinas, Raczynski, Hsieh, Nahapetyan, & Horne, 2018). Toisen asteen koulutuksen keskeyttämisen riskitekijöiden selvittäminen on ajankohtaista, sillä Suomessa oppivelvollisuusikää nostetaan 18 ikävuoteen. Tämä tarkoittaa sitä, että peruskoulun päättävälle oppilaalle tulee hakemisvelvollisuus toisen asteen koulutukseen. Jos taustasyitä keskeyttämiseen ei tunnisteta, on riskinä, että nuoret ilmoittautuvat toisen asteen koulutukseen ilman valmiuksia sen loppuun saattamisesta. Koulupudokkuuteen yhteydessä olevat riskitekijät on syytä tuntea, sillä esimerkiksi Tilastokeskuksen (2020) mukaan toisen asteen koulutuksen koulupudokkaiden määrä Suomessa luvulla vuonna 2017–2018 oli 5 %. Koulutuksen keskeyttämiseen on yhteydessä useita eri riskitekijöitä, joista yksi on ulkoiset käytösoireet (Ferguson & Horwood, 1998). Ulkoiset käytösoireet ovat yhteydessä moniin akateemisiin ongelmiin, jonka vuoksi ne on tärkeä tunnistaa ajoissa (Frick, Stickle, Dandreaux, Farrell, & Kimonis, 2005).

Valitsimme koulupudokkuutta tutkivaan tutkimukseemme mukaan koulusiirtymän alakoulusta yläkouluun, sillä se voi olla kriittinen hetki nuoren elämässä. Alakoulusta yläkouluun siirryttäessä ympäristön muutos yhden opettajan antamasta opetuksesta monen eri opettajan monessa eri tilassa antamaan opetukseen näyttäytyy hyvin eri tavalla oppilaiden keskuudessa (Evans, Borriello, & Field, 2018). Tutkimuksemme pyrkii lisäämään tietoa koulusiirtymän vaikutuksesta, sillä ulkoisten käytösoireiden ja koulusiirtymän yhteydestä löytyy vain vähän tutkimusta (Evans, Borriello, & Field, 2018).

Pro gradu -tutkimuksemme tarkoitus oli selvittää, onko ulkoisten käytösoireiden kehitys 6., 7. ja 9. luokalla yhteydessä toisen asteen koulutuksen

keskeyttämisriskiin. Toisena tutkimuksessamme selvitimme, lisääntyvätkö oppilaiden ulkoiset käytösoireet koulusiirtymässä alakoulusta yläkouluun. Tutkimus on osa laajempaa Alkuportaatt -seurantatutkimusta (Lerikkanen, Niemi, Poikkeus, Poskiparta, Siekkinen, & Nurmi, 2006–2016) ja sen jatkohanketta Koulu-polku – alkuportailta jatko-opintoihin (Vasalampi & Aunola, 2016–). Tutkimuksemme on määrällinen ja sen ainutlaatuisuutta lisää aineiston pitkäikäisyys ja suuri koko. Johdanto-osuudessa käytämme käsitettä ulkoiset käytösoireet tai käytöshäiriö sen perusteella, puhutaanko yksittäisistä käytösoireista oppilaan käyttäytymisessä vai diagnosoidusta häiriöstä. Tutkimusaineistostamme ei voida vielä sanoa, käyvätkö aineistomme koulutuksen keskeyttämisen riskiryhmään kuuluvat oppilaat tutkintonsa loppuun myöhemmin. Tämän vuoksi käytämme tutkittavistamme käsitettä koulupudokkuus riskissä olevat koulupudokkaiden sijaan.

1.1 Ulkoiset käytösoireet ja käytöshäiriö

Ulkoinen käytösoire on käyttäytymistä, joka on aggressiivista tai epäsosiaalista ja aiheuttaa usein ongelmia sosiaalisissa suhteissa sekä akateemisessa suoriutumisessa. Käytösoireiden ollessa pitkäaikaisia puhutaan käytöshäiriöstä. (Käypähoito-suositus, 2016.) Käytöshäiriöksi määritellään toistuva ja pitkäaikainen toisia ihmisiä vahingoittava käytös tai iälle sopimaton uhmaava käytös. Se on esimerkiksi aggressiivista käyttäytymistä eläimiä kohtaan, omaisuuden tuhoamista tai sääntöjen vakavaa noudattamatta jättämistä. (American Psychiatric Association, 2013.) ICD-10-tautiluokituksen mukaan käytöshäiriö voi olla epäsosiaalista ja hyökkäävää käyttäytymistä muita lapsia kohtaan tai perheen sisällä tapahtuvaa sopimatonta käyttäytymistä (Aronen & Lindberg, 2016). Käytöshäiriötä voidaan pitää vakavana mielenterveydellisenä häiriönä ja se on yhteydessä moniin akateemisiin ongelmiin (Frick ym., 2005). Ulkoiset käytösoireet ovat ongelmallisia erityisesti sosiaalisten taitojen kehittymiselle, tunteiden ja käytöksen säätelyn oppimiselle sekä empatian ja syyllisyyden tuntemisen kehit-

tymiselle (Frick, 2016, 170). Frickin (2016, 161) tutkimuksen mukaan 6–18 vuotiaista nuorista noin 3 %:lla on käytöshäiriö. Vastaavasti Aronen ja Lindberg (2016) löysivät esiintyvyyksiluvuksi Suomessa 3–8 %. Molempien tutkimusten tuloksista havaittiin, että käytöshäiriötä esiintyy enemmän pojilla kuin tytöillä.

1.1.1 Ulkoisten käytösoireiden kehittyminen

Ulkoisten käytösoireiden kehitykseen vaikuttavat esimerkiksi yksilön perhe, kaverit, koulu sekä naapurusto. On esitetty, että lapsi saa pohjan käyttäytymiselleen perheeltään, mutta myöhemmällä iällä kaverisuhteilla on perhettä suurempi vaikutus. (Sameroff, Peck, & Eccles, 2004.) Yleisesti ajatellaan, että pojilla esiintyy enemmän ulkoisia käytösoireita, ja siitä syystä nämä negatiivista käyttäytymismallia tarjoavat kaverit ovat useammin sukupuoleltaan poikia. Nuorten viettäessä aikaa yhdessä on tavallista, että pojat viettävät aikaa keskenään ja sitä kautta ulkoiset käytösoireet lisääntyvät kavereiden ja etenekin poikien keskuudessa. (Storvoll & Wichstrom, 2002, 197.) Tämä kaverisuhteiden perhettä suurempi vaikutus käytökseen voi siis olla yksi selittävä tekijä siihen, miksi pojilla esiintyy yleisesti enemmän ulkoisia käytösoireita. Tutkimuksissa on lisäksi havaittu, että ulkoisesti käytösoireilevilla lapsilla on usein masentuneisuutta ja haasteita akateemisessa suoriutumisessa. Ulkoisten käytösoireiden ja masentuneisuuden yhteisvaikutus heikompaan akateemiseen suoriutumiseen on pitkäaikaista ja se on havaittavissa vielä lukioikäisenäkin. (Poirier, Temcheff, Dery, Toupin, Verlaan, & Lemelin, 2018, 361; Riglin, Frederickson, Shelton, & Rice, 2013, 514.)

Käytösoireiden kehittymistä on tutkittu liittyen kouluun kiinnittymiseen. Loukas, Ripperger-Suhler ja Horton (2009) kiinnittivät huomiota siihen, että kun 6. ja 7. luokalla tehdyssä alkumittauksessa havaittiin ulkoisia käytösoireita, oli kouluun kiinnittyminen heikompaa vuoden päästä mitattuna, verrattuna niihin, joilla ei ilmennyt ulkoisia käytösoireita alkumittauksessa. Lisäksi ulkoisten käytösoireiden havaittiin olevan yhteydessä matalampaan kouluun kiinnittymisentasoon koulusiirtymässä yläkoulusta toiselle asteelle (Loukas, Ripperger-Suhler, & Horton, 2009; Riglin ym., 2013). Vastaavasti voimakas kouluun

kiinnittyminen vähentää ulkoisten käytösoireiden määrää. Loukaksen, Ripperger-Suhlerin ja Hortonin (2009) tutkimuksessa oppilaan kouluun kiinnittymisen tason kasvaessa mittauksen aikana, vähentyivät tämän ulkoiset käytösoireet. Vähentyminen saattaa selittyä sillä, että usein lapset, jotka ovat kiinnittyneitä kouluun, arvostavat ja noudattavat koulun sääntöjä, jonka voidaan ajatella vähentävän ulkoisia käytösoireita kouluympäristössä. Oppilaat saapuvat yläasteelle ja toiselle asteelle hyvin erilaisin kouluvalmiuksin, ja tämä löydös korostaakin ympäristön merkitystä ulkoisten käytösoireiden kehityksessä. (Loukas, Ripperger-Suhler, & Horton, 2009.)

1.1.2 Käytösoireiden ja sukupuolen välinen yhteys

Käytöshäiriöihin liittyviä sukupuolieroja tutkittaessa on huomattu, että pojilla käytöshäiriö on useammin ulkoista ja voimakkaammin oireilevaa verrattuna tyttöihin (Björkqvist, 2018; Buist, Dekovic, & Reitz, 2004, 10; Gutman, Joshi, Parsonage, & Schoon, 2018, 1467; Lahey ym., 2000). Moffit (Lahey ym., 2006, 752 mukaan) esittää, että sukupuolierot tasoittuvat myöhäisen lapsuuden ja esimurrosiän välillä, mutta kasvavat taas myöhäisemmällä murrosiällä. Eron kapenemisen on ajateltu johtuvan siitä, että tyttöjen murrosikä etenee nopeammalla vauhdilla poikiin verrattuna. Tutkijat löysivät tämän erojen kapenemisen 10–13 ikävuosien väliltä, mutta ero oli vähäinen. (Lahey ym., 2006, 752.)

Yleisesti ajatellaan, että tytöillä on vähemmän käytösoireita (ks. Storvoll & Wichstrom, 2002). Tyttöjen ulkoisten käytösoireiden on havaittu vähenevän lapsuuden ja nuoruuden välisenä aikana poikia enemmän, sillä ympärillä olevat ihmiset hyväksyvät ja pitävät sosiaalisesti normaalina käytöksenä eri asioita tytöillä kuin pojilla (Lahey ym., 2006; Lehto-Salo & Marttunen, 2008). Tätä väitettä tukee Lahey ym. (2000, 501) löydös siitä, ettei sukupuolten välillä ollut eroja käytösoireissa lapsuudessa, vaan erot ilmenivät vasta myöhemmällä iällä. Lehto-Salo ja Marttunen (2008) tutkivat käytöshäiriöoireiden ilmenemistä suomalaisilla tytöillä, ja havaitsivat sen toiseksi yleisimmäksi psykiatriseksi häiriöksi. Myös

heidän tutkimuksessaan tyttöjen oireiden ajateltiin olevan poikia enemmän sisäisiä, kuten mielipahaa ja arkuutta. He esittivätkin, että tyttöjen käytösoireet liittyisivät poikia useammin siihen, miltä näyttää muiden vertaisten silmissä. (Lehto-Salo & Marttunen, 2008, 4429.)

1.2 Koulutuksen keskeyttämisen riski

1.2.1 Käytösoireet, koulupudokkuus ja sukupuoli

Fergusonin ja Horwoodin (1998, 1105) mukaan nuorilla, joilla on käytösoireita yläkoulussa, on suurempi riski keskeyttää koulu ennen valmistumista, verrattuna nuoriin, joilla käytösoireita ei ollut. Heidän havaintojensa mukaan koulun keskeyttämisen riski oli suoraan verrannollinen suurempaan käytösoireiden määrään. Haasteellisimpaan 5 % kuuluvilla käytösoireisilla nuorilla oli 5 kertaa suurempi todennäköisyys keskeyttää koulu ennen valmistumista, kun verrattiin vähiten käytösoireita osoittaviin nuoriin. (Ferguson & Horwood, 1998, 1105.) Käytösoireet ovat yhdessä heikon akateemisen suoriutumisen kanssa vahvasti yhteydessä koulun keskeyttämiseen. On havaittu, että ne oppilaat, joilla oli käytösoireita ja jotka olivat akateemisilta taidoiltaan heikkoja jo kuudennella luokalla mitattuna, olivat huomattavasti suuremmassa riskissä keskeyttää koulu verrattuna niihin, joilla näitä haasteita ei havaittu. (Orpinas ym., 2018; 250–251.)

Fortin, Lessard ja Marcotte (2010, 5536) huomasivat tutkimuksessaan yhteyden sukupuolen, käytösoireiden ja koulupudokkuuden välillä. Heidän mukaansa yhteys löytyi vain poikien keskuudesta, sillä suurin osa käytösoireisista pojista keskeytti koulun. Tyttöjen keskuudessa tilanne oli täysin vastakkainen, sillä suurin osa tytöistä, joilla oli ulkoisia käytösoireita, ei keskeyttänyt koulua. Poikia ja tyttöjä tarkemmin vertaillaessa käytösongelmaisista pojista 33 % keskeytti koulun, kun tyttöjen vastaava määrä oli 16 %. (Fortin, Lessard, & Marcotte, 2010, 5536.) Fortin, Lessard ja Marcotte (2010, 5536) huomauttavat, että on hyvä tiedostaa, että ne oppilaat, jotka heidän tutkimuksessaan keskeyttivät koulun, olivat alttiina myös useille muille riskitekijöille.

1.2.2 Koulupudokkuuden riskitekijät

Kouluun kiinnittyminen on koulupudokkuuteen yhteydessä oleva riskitekijä, joka voidaan Wangin ja Fredricksin (2014, 722) mukaan jakaa käyttäytymisen tasolle, tunnetasolle ja kognitiiviselle tasolle. Käyttäytymisen tasolla kiinnittyminen tarkoittaa osallisuutta koulussa ja tehtävien tekemistä (Fredricks, Blumenfeld, & Paris, 2004, 60). Tunnetason kiinnittyminen tarkoittaa, että oppilas identifioi itsensä kouluun, mikä ilmenee kouluun kuulumisen kokemuksena, oppimisesta nauttimisena sekä pyrkimyksenä menestyä opinnoissa (Finn, 1989, 123; Voelkl, 1997, 296). Kognitiivinen kiinnittyminen näyttäytyy itseohjautuvana tai strategisena oppimisena (Fredricks, Blumenfeld, & Paris, 2004, 63). Wangin ja Fredricksin (2014, 725) mukaan kouluun kiinnittyminen voi ehkäistä koulun keskeyttämistä. Useissa tutkimuksissa on havaittu etenkin heikon käyttäytymisen ja tunnetason kiinnittymisen olevan yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen keskeyttää koulu (ks. Lamote, Speybroeck, Van Den Noortgate, & Van Damme, 2013, 753; Wang & Fredricks, 2014, 732). Kaikista merkittävin taso pudokkuuden kannalta on tunnetason kiinnittyminen (Archambault, Janosz, Morizot, & Pagan, 2009, 413; Lamote ym., 2013, 753).

Perheen sosioekonominen asema on voimakkaimmin koulutuksen keskeyttämistä ennustava riskitekijä (Parr & Bonitz, 2015) ja sen vaikutus on voimakas molempiin sukupuoliin, mutta erityisesti poikiin (Winding & Andersen, 2015). Perheen sosioekonomisella asemalla on laajasti tunnistettu yhteys lasten akateemiseen suoriutumiseen siten, että matala sosioekonominen asema on yhteydessä heikkoon akateemiseen suoriutumiseen (Zhang, Jiang, Ming, Ren, Wang, & Huang, 2020, 561, 572). Tämä yhteys on havaittavissa vielä aikuisuuden koulutuksellisissa saavutuksissa (Fergusson, Horwood, & Boden, 2008, 289). Akateemisen suoriutumisen ja koulupudokkuuden välille on löydetty yhteys myös suomalaisessa tutkimuksessa (ks. Hakkarainen, Holopainen, & Savolainen, 2015). Nämä edellä mainitut tunnetut riskitekijät ovat tutkimuksessamme kontrollimuuttujia.

1.3 Koulusiirtymä

Koulusiirtymässä alakoulusta yläkouluun kouluympäristö tyypillisesti muuttuu niin, että yhdessä luokassa tapahtuvasta yhden opettajan opetuksesta siirrytään monimutkaisempaan useiden eri opettajien eri tiloissa annettavaan opetukseen. Tämä ympäristön muutos näyttäytyy oppilaille hyvin eri tavoin. (Evans, Borriello, & Field, 2018.) Alakoulun oppimisympäristö on mukautuvampi oppilaan käytökselle ja tarpeille verrattuna yläkouluun, joten etenkin oppilaille, joilla on havaittuja ulkoisia käytösoireita, voi siirtymä olla erityisen haastava (Stevens, 2018, 797). Siirtymä alakoulusta yläkouluun tapahtuu murrosiässä. Akateemisesta näkökulmasta se voidaan kokea stressaavaksi oppilaiden, opettajien ja opituntien määrän kasvaessa. Heikko koulumenestys ja ulkoiset käytösoireet ovat yhteydessä toisiinsa ja siirtymä voikin lisätä näitä. (Moilanen, Shaw, & Maxwell, 2010.) Tällä hetkellä ulkoisia käytösoireita ja alakoulu - yläkoulusiirtymää käsittelevästä tutkimuksesta on kuitenkin suuri puute (Evans, Borriello, & Field, 2018).

Mikäli oppilas kokee korkeaa stressiä siirtyessään alakoulusta yläkouluun, ennustaa se heikkoa kouluun kiinnittymistä ja laskevaa akateemista motivaatiota yläkoulun alussa (Goldstein, Boxer, & Rudolph, 2015, 26). Stressin kokemukset tässä siirtymävaiheessa voivat liittyä esimerkiksi kavereihin ja koulunkäyntiin yleisesti (Rautiainen, Rissanen, Kiuru, & Hirvonen, 2017, 25). Karppinen (2007, 125) huomauttaa, ettei siirtymäongelmissa havaittu kovin suuria eroja sukupuolten välillä. Layheyn ja kumppaneiden (2000, 494) tekemän tutkimuksen mukaan koulusiirtymä vaikutti poikien sekä tyttöjen aggressiivisuuden lisääntymiseen, mikä kuitenkin väheni ajan kuluessa.

1.4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, onko ulkoisten käytösoireiden kehityksellä ja toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskillä yhteyttä. Lisäksi sen tavoitteena on selvittää, kuinka koulusiirtymä alakoulusta yläkouluun on yhteydessä ulkoisten käytösoireiden määrään. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Onko ulkoisten käytösoireiden kehityksellä kuudennen, seitsemännen ja yhdeksännen luokan aikana yhteyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin?
  - a. Onko tyttöjen ja poikien välillä eroa?

Oletuksemme on, että ulkoisten käytösoireiden lisääntyminen peruskoulun aikana kasvattaa todennäköisyyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin, joka perustuu aiempiin tutkimuksiin aiheesta (ks. Ferguson & Horwood, 1998; Orpinas ym., 2018).

2. Tapahtuuko kuudennen ja seitsemännen luokan välillä muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä?
  - a. Onko tyttöjen ja poikien välillä eroa?

Toiselle tutkimuskysymykselle asetamme oletukseksi, että ulkoiset käytösoireet lisääntyvät siirtymän jälkeen, sillä yläkoulu ei ole yhtä mukautuva ympäristönä lapsen tarpeisiin (Stevens, 2018).

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Aineisto

Pro gradu -tutkielmamme on tehty osana laajempaa Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin-hankkeen seurantatutkimusta, jonka tutkimusaiheena on koulu-pudokkuus sekä syrjäytymisen ehkäisy (Vasalampi & Aunola, 2016-). Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin hanke on jatkoa vuosien 2006–2016 välinä aikana toteutetulle Alkuportaot -seurantatutkimukselle (Lerikkanen ym., 2006–2016). Alkuportaot -tutkimuksessa seurattiin oppilaita esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen asti vuosien 2006–2016 aikana. Alkuportaot -seuranta-tutkimukseen osallistui alakouluikäisenä noin 2000 oppilasta, joista yläkouluikässä tutkimukseen osallistui noin 1800 oppilasta. Tutkimusaineisto on kerätty kuudennen, seitsemännen ja yhdeksännen luokan oppilailta kevätlukukauden aikana.

Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin -aineistoon vastanneita oli 3470 oppilasta neljältä eri paikkakunnalta. Ensimmäisenä mittapisteenä on ollut kevät 2017, jolloin oppilaat ovat olleet toisen asteen koulutuksen ensimmäisellä luokalla. Seuraavan kerran oppilaita on mitattu vuoden 2018–2019 talven aikana, jolloin oppilaat ovat opiskelleet toisen asteen kolmannella luokalla. Kouluilta on toimitettu rekisteritieto oppilaiden valmistumisesta normatiivisessa 3,5 vuoden ajassa keväällä 2019.

Koska tässä tutkimuksessa tutkimme ulkoisten käytösoireiden kehitystä 6., 7. ja 9. luokalla sekä sen yhteyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämiseen, valitsimme aineistosta mukaan vain ne nuoret, jotka ovat osallistuneet Koulupolun lisäksi Alkuportaot-seurantatutkimukseen ($n = 1920$). Näistä vastaajista tyttöjä oli 870 (45,4 %) ja poikia 954 (49,7 %). Vastaajista 96 (4,9 %) ei ollut ilmoittanut sukupuoltaan. Kouluilta kerätty rekisteritieto ja oma arvio opintojen etenemisestä saatiin 781 vastaajalta, joista tyttöjä oli 424 (54 %) ja poikia oli 329 (42 %). Vastaajista 29 (3 %) oli jättänyt tämän kohdan täyttämättä.

2.2 Tutkimuksen muuttujat

Ulkoiset käytösoireet

Ulkoisia käytösoireita mitattiin käyttämällä The Strengths and difficulties questionnaire -mittaria (Goodman, Meltzer, & Bailey, 1998). Mittari sisältää 25 väittämää, jotka mittaavat viittä eri käyttäytymisen ulottuvuutta. Näitä ovat ulkoiset käytösoireet, emotionaaliset oireet, kaverisuhdeongelmat, prososiaalinen käyttäytyminen ja yliaktiivisuuden oireet. Oppilas vastaa jokaiseen väittämään kolmiportaisella asteikolla (Ei päde-pätee jonkin verran-pätee varmasti). Viisi ulkoisia käytösoireita mittaavaa väittämää ovat *“saatan vihastua kovasti ja menetän usein malttini”*, *“yleensä teen niin kuin minua käsketään”*, *“tappelen usein. Saan muut tekemään mitä haluan”*, *“minua syytetään usein valehtelusta tai petkuttamisesta”* sekä *“otan tavaroita, jotka eivät kuulu minulle, joko kotoa, koulusta tai muualta”*.

Mainituista väittämistä muodostettiin keskiarvomuuttujat jokaiselle kolmelle eri mittauspisteelle. Koska väittämä *“yleensä teen niin kuin minua käsketään”* on mitattu käänteisesti, heikensi se kysymysten välistä korrelointia. Kun väittämä poistettiin, nousi jäljelle jääneiden neljän väittämän keskiarvomuuttujien reliabiliteetti riittäväksi (Kirves, 2013, 11). Kuudennen luokan keskiarvomuuttujan reliabiliteetti oli .59, seitsemännen luokan .63 ja yhdeksännen luokan .64.

Koulutuksen keskeyttämisriski

Koulutuksen keskeyttämisriski -muuttuja muodostettiin yhdistämällä oppilaan oma arvio opintojen etenemisestä ja kouluilta saatu rekisteritieto valmistumisesta normatiivisessa 3,5 vuoden ajassa. Oma arvio opintojen etenemisestä kartoitettiin opiskelijoiden ollessa toisen asteen kolmannella vuosiluokalla kysymällä *“ovatko opintosi edenneet suunnitellun aikataulun mukaisesti?”*. Vastaus annettiin kyllä - ei -muodossa. Kouluilta saatu rekisteritieto valmistumisesta oli myös kyllä - ei -muotoinen.

Oppilaiden oma arvio etenemisestä ja kouluilta saatu rekisteritieto ristiintaulukoitiin, josta huomattiin, että 166 (21,3 %) oppilasta ei ollut valmistunut normatiivisessa ajassa. Näistä oppilaista 117 (70,5 %) oli kuitenkin arvioinut etenevänsä oman suunnitelmansa mukaisesti. Jäljelle jääneet 49 (29,5 %) oppilasta olivat arvioineet, etteivät edenneet oman suunnitelmansa mukaisesti. Vastaavasti 615 (78,7 %) oppilasta oli koulun rekisteritiedon mukaan valmistunut ajallaan, ja näistä oppilaista 599 (97,4 %) eteni oman suunnitelmansa mukaisesti ja 16 (2,6 %) ei edennyt omasta mielestään ajallaan. Nämä tiedot ovat esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Oppilaan oma arvio opintojen etenemisestä suunnitellusti ja rekisteritieto tavoiteajassa valmistumisesta.

Opintojen eteneminen	Valmistunut tavoiteajassa					
	Kyllä		Ei		Yhteensä	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>N</i>	%
Suunnitellusti	599	97,4	117	70,5	716	91,7
Ei suunnitellusti	16	2,6	49	29,5	65	8,3
Yhteensä	615	78,7	166	21,3	781	100,0

Seuraavaksi luokittelimme oppilaat joko koulutuksen keskeyttämisen riskiryhmään kuuluviksi tai normatiivisesti eteneviksi. Teimme oppilaista kaksiluokkaisen muuttujan, jossa arvo 0 edusti normatiivisesti eteneviä ja arvo 1 riskiryhmässä olevia. Keskeyttämiskategoriin kuuluivat ne oppilaat ($n=49$), jotka eivät olleet valmistuneet normatiivisessa ajassa, eivätkä olleet edenneet oman suunnitelman mukaisessa aikataulussa. Oppilaat, jotka eivät olleet valmistuneet normatiivisessa ajassa, mutta etenivät oman aikataulunsa mukaisesti, kuuluivat tyypillisesti eteneviin. Näin huomioitiin ne oppilaat, jotka ovat esimerkiksi vaihtaneet opintolinjaa vuoden 2016 jälkeen, ovat olleet vaihdossa tai suorittavat toista astetta suunnitellusti pidemmässä ajassa.

Kontrollimuuttujat

Tutkimuksen kontrollimuuttujiksi valitsimme kirjallisuuden perusteella koulu-suoriutumisen, käyttäytymisen tasolla kouluun kiinnittymisen sekä tunnetasolla kouluun kiinnittymisen. Kaikki kontrollimuuttujat ovat mitattu oppilaiden ollessa kuudennella luokalla. Muuttujista koulusuoriutuminen on oppilaan 6. luokan kevään pakollisten oppiaineiden keskiarvo.

Käyttäytymisen tason kiinnittymistä mitattiin viidellä väittämällä (esim. *“teen paljon töitä koulun eteen.”* ja *“seuraan opetusta tunnilla.”*), joihin oppilas vastasi 5-portaisella asteikolla (1= vahvasti eri mieltä, 5= vahvasti samaa mieltä). Väittämät 2 ja 4 olivat mitattu käänteisellä skaalalla, jonka vuoksi ne käännettiin, jolloin korkea arvo vastasi korkeaa kiinnittymistä. Näistä vastauksista muodostettiin keskiarvomuuttuja, jonka reliabiliteetti oli .74.

Tunnetasolla kouluun kiinnittymistä mitattiin 15 eri väittämällä, joissa kysyttiin oppilaan kognitiivisen- ja tunnetason kiinnittymistä. Lomakkeessa kysyttiin esimerkiksi *“muut oppilaat pitävät minusta sellaisena kuin olen”*, *“yleensä aikuiset koulussamme ovat reiluja oppilaita kohtaan”* sekä *“kouluni opettajat välittävät oppilaista”*. Vastaus annettiin 4-portaisella asteikolla (1= täysin eri mieltä, 4= täysin samaa mieltä). Näistä vastauksista muodostettiin keskiarvomuuttuja, jonka reliabiliteetti oli .87.

2.3 Tilastolliset analyysit

Muuttujien normaalijakautuneisuutta tarkasteltaessa havaittiin, että ulkoisten käytösoireiden jakaumat olivat voimakkaasti oikealle vinoja, eli vastauksissa oli raportoitu vain vähän ulkoisia käytösoireita. Jakaumille suoritettiin neliöjuurimuunnokset. Kuudennella luokalla mitattujen ulkoisten käytösoireiden huipukkuus ennen neliöjuurimuunnosta oli 22,43 ja muunnoksen jälkeen -6,6. Seitsemännän luokan muutosta edeltävä huipukkuus oli 34,51 ja jälkeinen -4,91. Yhdeksännän luokan muutosta edeltävä huipukkuus oli 39,26 ja jälkeinen -1,33. Ne-

liöjuurimuunnos toimi paremmin vinoudelle kuin huipukkuudelle, sillä vastaava luku vinoudelle kuudennelta luokalta ennen muunnosta oli 26,67 ja muunnoksen jälkeen -10,93. Seitsemännelle luokalle luku ennen muunnosta oli 30,78 ja jälkeen -13,12. Yhdeksännen luokan jakaumien vinous ennen muunnosta oli 33,98 ja muunnoksen jälkeen -16,68. Koska jakaumat eivät olleet täysin normaalit, tarkasteltiin ulkoisten käytösoireiden keskiarvomuuttujien ja valittujen kontrollimuuttujien välisiä korrelaatioita Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimella.

Aineiston puuttuvia tietoja tarkasteltiin Little's MCAR-testillä (Little, 1988; Tabachnick & Fidell, 2013, 97), joka osoitti, ettei tutkimuksen kato ollut satunnaista ($\chi^2(9) = 66,00, p < .001$). Koska kysymyksen "*ovatko opintosi edenneet suunnitelmiesi mukaisesti*" vastauksista puuttui 57 %, selvitimme sen yhteyttä ulkoisten käytösoireiden määrään parittaisten otosten *t*-testillä. Tulos oli tilastollisesti merkitsevä jokaisessa mittauspisteessä. Kuudennen luokan käytösoireiden ja kysymykseen vastaamatta jättämisen välinen arvo oli $t(789) = 18,86, p < .001$. Seitsemännen luokan vastaava oli $t(769) = 18,04, p < .001$ ja yhdeksännen luokan $t(778) = 16,41, p < .001$. Tämä tarkoittaa, että ulkoisten käytösoireiden määrän lisääntyessä kysymykseen "*ovatko opintosi edenneet suunnitelmien mukaisesti*" vastaaminen vähentyi.

Tutkimuksessa selvitettiin, onko ulkoisten käytösoireiden kehityksellä kuudennen, seitsemännen ja yhdeksännen luokan aikana yhteyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin. Lisäksi selvitettiin, tapahtuuko kuudennen ja seitsemännen luokan välillä muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä. Aineiston analyysissä käytettiin toistettujen mittausten varianssianalyysiä, sillä sen avulla on mahdollista tutkia yksilön vastauksissa tapahtuvaa muutosta mittapisteiden välillä (Coolican, 2014, 617). Toistomittausten varianssianalyysin oletuksista ulkoisten käytösoireiden jakaumat eivät olleet täysin normaalijakautuneita. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen sfäärisyysoletus kuitenkin toteutui ($p = .466$). Sen sijaan analyysin yhteydessä havaittiin, että kovarianssimatriisien yhtäsuuruusoletus ei täyttynyt ($Boxin M: F(18, 9313) = 2.84, p < .001$), joten monimuuttujaisen testin tulostaulukosta tulkittiin Pillai's trace -rivin tuloksia, jossa

huomioidaan kovarianssimatriisien erisuuruus. Ulkoisten käytösoireiden kehityksestä löydettyä sukupuolten välistä eroa tutkittiin parittaisen otosten *t*-testin avulla (Coolican, 2014, 438), tarkastelemalla tyttöjen ja poikien mittapisteiden välillä tapahtuneita keskiarvoeroja erikseen. Analyysi suoritettiin IBM SPSS Statistics 26.0 -tilasto-ohjelmalla.

3 TULOKSET

Ulkoisten käytösoireiden keskiarvot ja keskihajonnat ovat esitetty taulukossa 2 vuosiluokittain ja sukupuolittain.

Taulukko 2. Ulkoisten käytösoireiden keskiarvot ja keskihajonnat sukupuolittain ja vuosiluokittain.

Mittaus- kerta	Ulkoiset käytösoireet								
	Työtöt			Poijat			Yhteensä		
	<i>n</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>n</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>N</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>
6. luokka	862	1.20	0.28	946	1.31	0.36	1811	1.26	0.33
7. luokka	800	1.18	0.27	861	1.31	0.39	1737	1.25	0.35
9. luokka	771	1.16	0.26	848	1.26	0.38	1700	1.22	0.33

Huom: ka=keskiarvo, kh=keskihajonta

Kuvailevina tietoina tutkimusmuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat sekä korrelaatiot ovat esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Tutkimusmuuttujien Spearmanin korrelaatiokertoimet, keskiarvot sekä keskihajonnat.

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1) Ulkoiset käytösoireet 6. lk	<i>n</i> =1811								
2) Ulkoiset käytösoireet 7. lk	<i>n</i> =1737	.48**							
3) Ulkoiset käytösoireet 9. lk	<i>n</i> =1700	.38**	.47**						
4) Käyttäytymisen tasolla kiinnittyminen	<i>n</i> =1815	-.30**	-.25**	-.22**					
5) Tunnetasolla kiinnittyminen	<i>n</i> =1813	-.29**	-.23**	-.17**	.58**				
6) Koulusuoriutuminen	<i>n</i> =1716	-.27**	-.28**	-.28**	.45**	.34**			
7) Koulutuksen keskeyttämisriski	<i>n</i> =781	.11**	.07	.09*	-.06	-.09*	-.10**		
8) Sukupuoli	<i>n</i> =1824	.17**	.18**	.13**	-.17**	-.14**	-.23**	-.00	
	<i>ka</i>	1.26	1.25	1.22	3.17	3.21	8.23	0.06	1.53
	<i>kh</i>	0.33	0.35	0.33	0.46	0.40	0.70	0.24	0.51

Huom: Koulutuksen keskeyttämisriski: 1= koulutuksen keskeyttämisriski, 0= normatiivisesti etenevä. Sukupuoli: 1=tyttö, 2=poika. Koulusuoriutumisen: 6. luokan pakollisten oppiaineiden keskiarvo. *ka*=keskiarvo, *kh*=keskihajonta. **p<.001, *p<.05

3.1 Oppilaiden ulkoisten käytösoireiden kehitys 6., 7. ja 9. luokan aikana ja yhteys koulutuksen keskeyttämisriskiin

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä selvitimme, onko ulkoisten käytösoireiden kehityksellä 6., 7. ja 9. luokkien aikana yhteyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin. Lisäksi selvitimme sukupuolten välisiä eroja. Kontrollimuuttujina analyysissa olivat käyttäytymisen tasolla kiinnittyminen, tunnetasolla kiinnittyminen ja koulusuoriutuminen. Toistettujen mittausten varianssi-analyysi (ANOVA) osoitti, että tarkasteltaessa oppilaiden ulkoisten käytösoireiden kehitystä 6. luokalla, 7. luokalla ja 9. luokalla, tapahtuu käytösoireissa tutkimusajanjakson aikana kehitystä ($F(2, 651) = 4,54, p = .011, \eta_p^2 = .014$). Tarkemmissa tarkasteluissa havaittiin, että kehitystä tapahtui 7. luokan ja 9. luokan välillä, jolloin käytösoireet vähenivät ($F(1) = 9,02, p = .003, \eta_p^2 = .014$).

Ulkoisissa käytösoireissa tapahtuva kehitys oli lisäksi erilaista sukupuolten välillä ($F(4, 1304) = 7,5, p < .001, \eta_p^2 = .022$), sillä yhdysvaikutus oli tilastollisesti merkitsevä. Kontrastitarkasteluissa huomattiin, että ulkoisten käytösoireiden kehitys on tytöillä ja pojilla erilainen kuudennella ja seitsemännellä luokalla (1. ja 2. mittauskerta) sekä seitsemännellä ja yhdeksännellä luokalla (2. ja 3. mittauskerta). Erojen tarkempi tarkastelu parittaisella t -testillä osoitti, että pojilla ulkoiset käytösoireet vähenivät 2. ja 3. mittauskerran ($t(802) = -3,95, p < .001$) eli seitsemännen ja yhdeksännen luokan välillä. Sen sijaan tytöillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää keskiarvotason muutosta mittauspisteiden välillä.

Ulkoisten käytösoireiden kehityksessä ei tapahtunut muutosta, kun verrattiin keskenään koulutuksen keskeyttämisen riskiryhmään kuuluvia ja ei kuuluvia. Kehitys oli samanlaista ryhmien välillä ($F(2, 651) = .64, p = .530, \eta_p^2 = .002$). Ulkoisten käytösoireiden kehityksessä ei tapahtunut muutosta, kun verrattiin sekä koulutuksen keskeyttämisen riskiryhmään kuulumista että sukupuolta ($F(2, 651) = 2,24, p = .107, \eta_p^2 = .007$). Ulkoisten käytösoireiden kehitys ei ollut yh-

teydessä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin. Ulkoisten käytösoireiden muuttujien keskiarvot ja -hajonnat sukupuolen sekä opintojen etenemisen perusteella, ovat esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Tutkimuksessa käytettyjen ulkoisten käytösoireiden muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat sukupuolen ja opintojen etenemisen perusteella.

Mittaus- kerta		Ulkoiset käytösoireet					
		Tytöt (<i>n</i> =382)		Pojat (<i>n</i> =278)		Yhteensä (<i>N</i> =660)	
		<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>
6. luokka	Tyypillisesti edenneet	1.16	0.24	1.25	0.29	1.19	0.27
	Riski	1.29	0.29	1.43	0.42	1.35	0.35
7. luokka	Tyypillisesti edenneet	1.15	0.22	1.26	0.43	1.20	0.30
	Riski	1.14	0.24	1.49	0.44	1.29	0.37
9. luokka	Tyypillisesti edenneet	1.13	0.21	1.18	0.30	1.15	0.25
	Riski	1.24	0.31	1.33	0.31	1.28	0.31

Huom: *ka*=keskiarvo, *kh*= keskihajonta

3.2 Oppilaiden ulkoisten käytösoireiden määrän muutos ala- koulu - yläkoulusiirtymässä

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastelimme ulkoisten käytösoireiden määrän muutosta 6. ja 7. luokan siirtymässä. Lisäksi tarkastelimme sukupuolten välisiä eroja. Kontrollimuuttujina toimivat kouluun käyttäytymisen tasolla ja tunnetasolla kiinnittyminen sekä koulusuoriutumisen. Toistettujen mittausten varianssianalyysi osoitti, ettei kahden valitun mittapisteen välillä tapahtunut tilastollisesti merkitsevää muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä ($F(1, 1570) = 2.15$, $p = .143$, $\eta_p^2 = .001$). Määrän vaihtelut olivat kuitenkin tilastollisesti merkitsevät

eri sukupuolten välillä ($F(2, 1570) = 4.93, p = .007, \eta_p^2 = .006$). Kuudennen ja seitsemännen luokan välillä ei siis tapahdu tilastollisesti merkitsevää muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä tarkasteltaessa koko otosta, mutta tapahtuva muutos on erilaista, kun verrataan toisiinsa poikien tyttöjen määrän muutosta. Tyttöillä käytösoireiden määrä vähenee koulusiirtymässä, kun pojilla määrässä ei tapahdu muutosta. Ulkoisten käytösoireiden keskiarvot ja keskihajonnat ovat esitetty sukupuolittain taulukossa 5.

Taulukko 5. Tutkimuksessa käytettyjen ulkoisten käytösoireiden muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat 6. ja 7. luokalla.

Mittauskerta	Ulkoiset käytösoireet					
	Tytöt ($n=762$)		Pojat ($n=814$)		Yhteensä ($N=1576$)	
	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>	<i>ka</i>	<i>kh</i>
6. luokka	1.20	0.28	1.31	0.36	1.26	0.33
7. luokka	1.18	0.27	1.31	0.39	1.25	0.35

Huom: *ka*=keskiarvo, *kh*= keskihajonta

4 POHDINTA

Tämän Pro gradu -tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko ulkoisten käytösoireiden kehityksellä 6., 7. ja 9. luokan aikana yhteyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin. Tulosten mukaan ulkoisten käytösoireiden kehitys ei enustanut toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiä. Toisena tutkimuskysymyksenä selvitimme, tapahtuuko 6. ja 7. luokan välillä koulusiirtymässä muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä. Havaitimme, ettei valittujen mittapisteiden välillä tapahtunut muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä. Molempia kysymyksiä tarkasteltiin lisäksi sukupuolittain.

Ulkoisten käytösoireiden kehitystä tarkemmin tarkasteltuna havaitsimme, että oireiden määrä väheni 7. ja 9. luokan välillä. Sukupuolittain tarkasteltuna kehitys oli tytöillä ja pojilla erilaista, kun verrattiin kehitystä kuudennelta seitsemännelle luokalle ja seitsemänneltä yhdeksännelle luokalle. Huomaamme, että pojilla ulkoiset käytösoireet vähenivät 7. ja 9. luokan välillä. Tytöillä ei tapahtunut kehitystä mitta-ajanjakson aikana. Koulupudokkuuden riskiryhmittäin tarkasteltuna ulkoisten käytösoireiden kehityksessä ei tapahtunut muutosta.

Tarkasteltaessa kaikkia oppilaita koulusiirtymässä kuudennelta seitsemännelle luokalle, ulkoisten käytösoireiden määrässä ei ollut havaittavissa muutosta. Kuitenkin, kun ulkoisten käytösoireiden määrän vaihtelua koulusiirtymässä tarkasteltiin tyttöjen ja poikien välillä erikseen, oli tytöillä havaittavissa käytösoireiden vähenemistä. Pojilla tätä ei tapahtunut.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä tarkastelimme, onko ulkoisten käytösoireiden kehityksellä yhteyttä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin. Tutkimuksen tulokset olivat hypoteesimme vastaisia, eikä yhteyttä keskeyttämisriskiin löytynyt, vaikka monissa aiemmissa tutkimuksissa tämä yhteys on löydetty (ks. Ferguson & Horwood, 1998). Tutkimuksemme aineistossa SDQ-mittarilla mitattuna ulkoisten käytösoireiden esiintyminen oli vähäistä, joten aineistosta voi olla haastavaa havaita ulkoisten käytösoireiden ja toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskin yhteyttä. Tämä vähyys voi osittain selittyä sillä, että

oppilaat ovat itse arvioineet itseään SDQ-mittarilla, jolloin osa oppilaista, joilla ulkoisia käytösoireita olisi, ei välttämättä ole osannut tunnistaa omia oireitaan. Lisäksi oireiden itselle myöntäminen voi olla haastavaa, jolloin niistä ei myöskään raportoida. Goodmanin ym. (1998, 128–129) mukaan tutkijat voivat käyttää SDQ -mittaria, kun haluavat selvittää lapsen omaa arviota, mutta tuovat esille mittarin olevan luotettavuuden kannalta riittämätön ainoana mittarina. Goodman ym. (1998, 128–129) havaitsivat, että SDQ -mittaria käytettäessä monet lapset antoivat itselleen todellisuutta matalampia oirehtimisen arvoja, kun vanhemmat ja opettajat arvioivat lasta korkeammilla arvoilla.

Ulkoisten käytösoireiden määrän vähyys voi mahdollisesti selittyä sillä, että suomalaisessa kouluympäristössä puututaan ulkoisiin käytösoireisiin heti niiden ilmaannuttua, jolloin niitä ei juurikaan koulumaailmassa esiinny. Vaikka ulkoiset käytösoireet saattaa käsitteenä olla monille vieras, on oireiden mukainen käyttäytyminen kuitenkin hyvin näkyvää. Helposti tunnistettavat oireet mahdollistavat aikaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyn, huolimatta käsitteen tuntemattomuudesta. Voi myös olla, että suomalainen koulujärjestelmä toimii joustavasti oppilaiden tarpeisiin nähden, jolloin ympäristö tukee koulussa toivottua käytöstä ja vähäistä käytösoireilua. Ympäristön on havaittu olevan merkittävä tekijä ulkoisten käytösoireiden kehityksessä (Loukas, Ripperger-Suhler, & Horton, 2009), joten aineiston vähäisen ulkoisten käytösoireiden määrän voidaan ajatella viestivän ympäristön ja oppilaan välisestä ristiriidattomuudesta.

Aineistossamme sukupuolten välinen ulkoisten käytösoireiden kehitys oli erilaista tytöillä ja pojilla. Pojilla ulkoisten käytösoireiden lasku oli havaittavissa vain 7. ja 9. luokan välillä, kun tytöillä oireet vähenivät tasaisesti 6., 7. ja 9. luokan välillä. Vaikka tyttöjen ulkoisten käytösoireiden kehitys ei näkynyt tilastollisissa testeissä, on se yhdenmukainen Layheyn ym. (2000) näkemyksen kanssa. Yhteiskunta hyväksyy erilaista käytöstä tytöiltä verrattuna poikiin, sillä tyttöjen käytöksessä ulkoiseen käytösoireiluun puututaan voimakkaammin. Poikien uhmakas käytös nähdään usein vain sukupuolelle tyypillisenä ”poikamai-

sena” käyttäytymisenä. (Layhey ym., 2000; Layhey ym. 2006.) Kuitenkaan aineistostamme ei ollut havaittavissa tätä yhteiskunnallista vaikutusta poikien keskuudesta, sillä poikien käytösoireet vähenivät iän myötä.

Toisena tarkastelimme, tapahtuuko koulusiirtymässä kuudennen ja seitsemännen luokan välillä muutosta ulkoisten käytösoireiden määrässä. Saamamme tulokset olivat hypoteesimme vastaisia, sillä käytösoireiden määrä ei kasvanut. Tämä tulos antaa viitteitä siitä, että Suomessa koulusiirtymä alakoulusta yläkouluun osataan järjestää hyvin, jolloin se ei vaikuta oppilaiden käyttäytymiseen niin voimakkaasti. Tuloksista ilmeni, että tyttöjen keskuudessa ulkoiset käytösoireet vähenivät. Tutkimuksessamme tarkastelemme koulusiirtymän vaikutusta vaiheessa, jossa monet tytöt ovat esimurros- tai murrosiässä. Yleisesti ajatellaan, että tytöillä on poikia vähemmän ulkoisia käytösoireita (Storvoll & Wichstrom, 2002), sillä tytöt oireilevat enemmän sisäisesti (Björkqvist, 2018; Buist, Dekovic, & Reitz, 2004). Lehto-Salon ja Marttusen (2008, 4429) mukaan tämä voi liittyä siihen, että tytöt ajattelevat useammin sitä, miltä näyttävät vertaisten silmissä. Murrosikään kuuluu kaveri- ja vertaissuhteiden merkityksen kasvu, mikä voi luoda tietynlaisia paineita käyttäytyä yhteiskunnan hyväksymällä tavalla. Aineistomme oppilaat olivat koulussa menestyviä ja kouluun kiinnostuneita, jolloin koulumyönteisen käyttäytymisen voidaan ajatella olevan hyväksyttyä ja tavoiteltavaa sekä yhteiskunnan että vertaisten silmissä. Tämä voi selittää, miksi tyttöjen ulkoisten käytösoireiden määrä tutkimuksessamme ei lisääntynyt koulusiirtymässä.

Kun tarkastellaan poikien ulkoisten käytösoireiden muuttumattomuutta koulusiirtymässä, voidaan murrosiän ja kaverisuhteiden vaikutuksen ajatella vielä monilla puuttuvan. Sameroffin, Peckin ja Ecclesin (2004) mukaan lapsi saa pohjan käyttäytymiselleen perheeltään, mutta myöhemmällä iällä kaverisuhteilla on kuitenkin suurempi vaikutus. Yleisesti tiedetään, että poikien murrosikä alkaa keskimäärin hieman myöhemmin kuin tytöillä (Layhey ym., 2006). Kaverisuhteiden merkitys näyttää poikien keskuudessa eri tavalla kuin tytöillä, sillä Storvollin ja Wichstromin (2002, 197) mukaan ulkoisten käytösoireiden määrän on havaittu kasvavan pojilla kaverisuhteiden vaikutuksesta. On

mahdollista, että koulusiirtymän aikaan murrosikä ei ole vielä suurimmalla osalla pojista alkanut ja kaverisuhteiden vaikutus ei ole vielä havaittavissa. Tämä voi osittain selittää sen, ettei tutkimuksessamme kuudennen ja seitsemännen luokan koulusiirtymässä ollut havaittavissa muutosta ulkoisissa käytösoireissa.

Tutkimusten mukaan koulukiinnittyminen on yksi koulupudokkuuteen ja ulkoisiin käytösoireisiin yhteydessä oleva riskitekijä (Lamote ym., 2013, 753; Wang & Fredricks, 2014, 732). Tutkimuksemme aineistossa kouluun kiinnittyminen oli voimakasta sekä tunne- että käyttäytymisen tasolla. Useissa tutkimuksissa on havaittu etenkin käyttäytymisen ja tunnetason kiinnittymisen olevan merkityksellisiä koulunkäynnin näkökulmasta (ks. Lamote ym., 2013, 753; Wang & Fredricks, 2014, 732), joista tunnetason kiinnittymisen on todettu olevan kaikista merkittävin (Archambault ym., 2009, 413; Lamote ym., 2013, 753). Aineistomme oppilaat ovat voimakkaasti kouluun kiinnittyneitä, mikä voi selittää ulkoisten käytösoireiden vähäisen määrän. Voimakas kouluun kiinnittyminen lisää koulumyönteistä käytöstä, jolloin oppilaan käytös ja ympäristön odotukset kohtaavat. Lisäksi sosioekonominen asema on merkittävä koulun keskeyttämiseen vaikuttava tekijä (Parr & Bonitz, 2015), joka on sidoksissa akateemiseen suoriutumiseen (Zhang ym., 2020, 561, 572). Aineistossamme oppilaiden kuudennen luokan pakollisten oppiaineiden keskiarvo oli hyvä, eli voidaan ajatella, että matalan sosioekonomisen aseman omaavia oppilaita on aineistossa vähän.

4.1 Tutkimuksen arviointi

Tutkimukseen osallistuneet oppilaat ja heidän koulunsa pysyivät tunnistamattomina. Aineiston koko oli suuri ($N= 3470$), joka kasvattaa määrällisen tutkimuksen validiteettia. Oppilaat ja koulut olivat valittu eri puolilta Suomea, joten yleistettävyys valtakunnallisesti on hyvä. Tutkimukseen vastanneiden sukupuolijakauma (tyttöjä 45,4 %, poikia 49,7 % ja ei vastanneita 4,9 %) oli tasainen, mikä jälleen lisää tulosten yleistettävyyttä.

Sisäistä validiteettia lisäsi tutkimuskysymysten ja ulkoisten käytösoireiden mittarin teorialähtöisyys. Käytöksen ulottuvuuksien mittauksessa käytetty SDQ-

mittari on laajalti tunnettu ja arvioitu (Goodman, Meltzer, & Bailey, 1998). Valitsimme tutkimukseemme kontrollimuuttujiksi oppilaan koulusuoriutumisen sekä kouluun tunne- ja käyttäytymisen tasolla kiinnittymisen. Kaikki kontrollimuuttajat olivat mitattu johdonmukaisesti oppilaiden ollessa kuudennella luokalla.

Tutkimuksessa oli kuitenkin rajoitteita. Suuressa aineistokoossa tilastollisissa testeissä jo pienetkin erot tulevat herkästi esille, joten niiden tarkastelussa on hyvä olla kriittinen. Lisäksi tutkimusaineistossa mitatut käytösoireet eivät olleet missään mittapisteessä normaalisti jakautuneita, joten tutkimustulosten yleistettävyys on heikentynyt. Aineistossa jakaumat olivat voimakkaasti oikealle vinoja, eli niissä ei juurikaan esiintynyt ulkoisia käytösoireita. Tämän lisäksi sosioekonomista asemaa mittaava kysymys korvattiin merkittävän kadon vuoksi oppilaan kuudennen luokan kevään pakollisten oppiaineiden keskiarvolla. Tämä muutos voitiin tehdä, sillä akateemisen suoriutumisen ja sosioekonomisen aseman välille on löydetty yhteys (ks. Zhang ym., 2020, 561, 572). Tutkimustulosten luotettavuuden ja yleistettävyuden kannalta on tärkeää, että oppilaan sosioekonominen asema on huomioitu jollain tavalla, sillä se on merkittävin koulutuksen keskeyttämistä ennustava tekijä (ks. Parr & Bonitz, 2015).

4.2 Jatkotutkimussovellukset ja käytäntö

Jatkotutkimussovelluksena olisi mielenkiintoista tutkia ulkoisten käytösoireiden kehitystä ja määrää samasta aineistosta niin, että käytettävissä olisi oppilaan itse arvioiman oirekyselyn lisäksi vanhemman tai opettajan arvioima kysely oppilaan ulkoisista käytösoireista. Tutkimusta voisi jatkaa myös lisäämällä tai vaihtamalla mittapisteitä. Esimerkiksi tarkastelemalla käytösoireita ensimmäiseltä, kuudennelta ja yhdeksänneltä luokalta, saataisiin laajemmin tietoa kehityksestä iän myötä. Lisäksi ulkoisia käytösoireita olisi mielenkiintoista mitata toisella asteella, jolloin kehityksen yhteys koulun keskeyttämisriskiin voisi olla selkeämpi. Tutkimuksessamme käytösoireet olivat rajattu ulkoisiin käytösoireisiin, ja jatkotutkimussovelluksena voisikin olla mielenkiintoista tutkia sisäisiä käytösoireita

samasta aineistosta. Koska ulkoisiin käytösoireisiin liittyvässä lähdekirjallisuudessa usein korostetaan kavereiden vaikutusta, voisi jatkotutkimussovellus huomioida kaverisuhteiden merkitystä.

Tutkimus lisäsi tietoa ulkoisten käytösoireiden kehittymisestä ja sen yhteydestä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin Suomessa. Tutkimusta ulkoisista käytösoireista ja koulutuksen keskeyttämisestä on paljon, mutta Suomessa aihe ei ole kovin tutkittu. Tästä syystä tutkimuksemme tulos oli kiinnostava, sillä ulkoisten käytösoireiden kehityksellä ei välttämättä ole Suomessa samanlaista yhteyttä toisen asteen keskeyttämiseen kuin muualla maailmassa on havaittu (ks. Ferguson & Horwoodin, 1998, 1105). Myös havainto siitä, että ulkoisia käytösoireita esiintyi vähän ja niiden kehityksessä ei tapahtunut muutosta, voi kertoa suomalaisen kouluympäristön mukautumisesta ja oppilaiden tarpeiden tukemisesta. Lisäksi tutkimus antoi tietoa ulkoisten käytösoireiden määrän muutoksesta alakoulusta yläkouluun siirtymässä. Evansin, Borrielson ja Fieldin (2018) mukaan tätä koulusiirtymää ja ulkoisia käytösoireita käsittelevästä tutkimuksesta on tällä hetkellä suuri puute. Niinpä tutkimuksemme oli merkityksellinen ja se vastasi tähän tarpeeseen, sekä pyrki lisäämään tietoa aiheesta.

Tutkimuksemme tulokset kertoivat lohdullista kuvaa Suomen koulutuksesta ja oppilaista liittyen ulkoisiin käytösoireisiin. Toisen asteen koulutuksen keskeyttämisriskiin liittyy monia tekijöitä, joista tutkimuksemme pystyi osittain sulkemaan ulkoiset käytösoireet pois. Varhainen puuttuminen ulkoisiin käytösoireisiin voidaan nähdä niitä ennaltaehkäiseväksi tekijäksi, ja jo kuudennella luokalla mitattuna ulkoisia käytösoireita ei ollut aineistossa juurikaan havaittavissa. Lisäksi koulusiirtymä alakoulusta yläkouluun tapahtuu todennäköisesti oppilaan tarpeet huomioiden, jolloin käytösoireet eivät ympäristön vaihtumisen vaikutuksesta lisäänty. Voidaankin ajatella kouluympäristön puuttuvan tämän kaltaiseen käytökseen ajoissa ja siksi ehkäisevän keskeytysriskiä. Voikin olla niin, etteivät ulkoiset käytösoireet ole suurin vaikuttava riskitekijä toisen asteen koulutuksen keskeyttämisessä.

LÄHTEET

American Psychiatric Association. (2013). *The diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: Author.

Archambault, I., Janosz, M., Morizot, J. & Pagani, L. (2009). Adolescent behavioral, affective, and cognitive engagement in school: relationship to dropout. *Journal of School Health, 79*(9), 408–415.

Aronen, E. & Lindberg, N. (2016). Lasten ja nuorten käytöshäiriöt. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, & A. Sourander (toim.), *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Duodecim.

Björkqvist, K. (2018). Gender differences in aggression. *Current opinion in psychology, 19*, 39–42.

Buist, K. L., Dekovic, M., & Reitz, E. (2004). Stability and changes in problem behavior during adolescence: Latent growth analysis. *Journal of Youth and Adolescence, 33*(1), 1–12.

Coolican, H. (2017). *Research methods and statistics in psychology*. London; New York: Psychology Press.

Evans, D., Borriello, G. A. & Field, A. P. (2018). A Review of the Academic and Psychological Impact of the Transition to Secondary Education. *Frontiers in Psychology, 29*.

Ferguson, D. & Horwood, L. (1998). Early conduct problems and later life opportunities. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39*(8), 1097–1108.

Fergusson, D. M., Horwood, L. J. & Boden, J. M. (2008). The transmission of social inequality: examination of the linkages between family socioeconomic status in childhood and educational achievement in young adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility, 26*, 277–295.

- Finn, J. D. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59(2), 117–142.
- Fortin, L., Lessard, A. & Marcotte, D. (2010). Comparison by gender of students with behavior problems who dropped out of school. *Procedia, social and behavioral sciences*, 2(2), 5530–5538.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59–109.
- Frick, P. J., Stickle, T. R., Dandreaux, D. M., Farrell, J. M., & Kimonis, E. R. (2005). Callous-unemotional traits in predicting the severity and stability of conduct problems and delinquency. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 471–487.
- Frick, P. J. (2016). Current research on conduct disorder in children and adolescents. *South Africa Journal of Psychology*, 46(2), 160–174.
- Goldstein, S. E., Boxer, P. & Rudolph, E. (2015). Middle school transition stress: Links with academic performance, motivation, and school experiences. *Contemporary School Psychology*, 19(1), 21–29.
- Goodman, R. Meltzer, H. Bailey, V. (1998). The strengths and difficulties questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 7(3), 125–130.
- Gutman, L. Joshi, H. Parsonage, M. & Schoon, I. (2018). Gender-Specific Trajectories of Conduct Problems from Ages 3 to 11.(Report)(Author abstract). *Journal of Abnormal Child Psychology*, 46 (7), 1467–1480.
- Hakkarainen, A. M., Holopainen, L. K. & Savolainen, H. K. (2015). A Five-Year Follow-Up on the Role of Educational Support in Preventing Dropout From Upper Secondary Education in Finland. *Journal of Learning Disabilities*, 48(4), 408–421.

Karppinen, K. (2007). Nuorten ongelmat koulutusvalinnoissa ja toiselle asteelle siirryttäessä. Teoksessa S. Alatupa, K. Karppinen, L. Keltikangas-Järvinen & H. Savioja (toim.), *Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huonon osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta?* Sitran raportteja 75. Helsinki: SITRA.

Kirves, K. (2013). Määrälliseen aineistoon perustuvien tutkielmien menetelmä-
opas. Tampere, Finland: University of Tampere.

Käytöshäiriö (Lapset ja nuoret). 2016. Käypä hoito –suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Kardiologisen Seuran asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim.

Lahey, B., Schwab–Stone, M., Goodman, S., Waldman, I., Canino, G., Rathouz, P., Miller, T. (2000). Age and gender differences in oppositional behavior and conduct problems: A cross–sectional household study of middle childhood and adolescence. *American Psychological Association, 109* (3), 488–503.

Lahey, B., Van Hulle, C., Waldman, I., Rodgers, J., D'Onofrio, B., Pedlow, S., Rathouz, P. & Keenan, K. (2006). Testing descriptive hypotheses regarding sex differences in the development of conduct problems and delinquency. *Journal of Abnormal Child Psychology, 34*(5), 730–55.

Lamote, C., Speybroeck, S., Van Den Noortgate, W. & Van Damme, J. (2013). Different pathways towards dropout: the role of engagement in early school leaving. *Oxford Review of Education, 39*(6), 739–760.

Lehto–Salo P., Marttunen M. (2008). Tyttöjen käytöshäiriön erityispiirteitä. *Suomen Lääkärilehti, 50*, 4429–4435.

Lerkkanen, M.–K., Niemi, P., Poikkeus, A.–M., Poskiparta, E., Siekkinen, M., & Nurmi, J.–E. (2006–2016). The first steps study [Alkuportaati]. Unpublished data. Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä.

Little, R. J. A. (1988). A test of missing completely at random for multivariate data with missing values. *Journal of the American Statistical Association, 83*(404), 1198–1202.

- Loukas, A., Ripperger-Suhler, K., & Horton, K. D. (2009). Examining temporal associations between school connectedness and early adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(6), 804–12.
- Moilanen, K. L., Shaw, D. S., & Maxwell, K. L. (2010). Developmental cascades: Externalizing, internalizing, and academic competence from middle childhood to early adolescence. *Development and Psychopathology*, 22, 635–653.
- Myrskylä, P. (2012). Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret?. Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA-analyysi, 19.
- Orpinas, P., Raczynski, K., Hsieh, H-L., Nahapetyan, L. & Horne, A. (2018). Longitudinal examination of aggression and study skills from middle to high school: implications for drop-out prevention. *Journal of School Health*, 88(3), 246–252.
- Parr, A. K. & Bonitz, V. S. (2015). Role of Family Background, Student Behaviors, and School-Related Beliefs in Predicting High School Dropout. *The Journal of Educational Research*, 108(6), 504–514.
- Poirier, M., Temcheff, C., Dery, M., Toupin, J., Verlaan, P., Lemelin, J-P. (2018). The Role of Academic Skills in the Evolution of Conduct Problems and Depressive Symptoms Among Children With and Without Early Clinically Significant Conduct Problems. *The Journal of Early Adolescence*, 39(3), 340–370.
- Rautiainen, O., Rissanen, L., Kiuru, N. & Hirvonen, R. (2017). Siirtymä alakoulusta yläkouluun yhtenäis- ja erilliskouluissa – siirtymään liittyvät huolet nuorilla. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*, 27(4), 12–31.
- Riglin, L., Frederickson, N., Shelton, K. H., & Rice, F. (2013). A longitudinal study of psychological functioning and academic attainment at the transition to secondary school. *Journal of Adolescence*, 36(3), 507–517.
- Sameroff, A. J., Peck, S. C., & Eccles, J. S. (2004). Changing ecological determinants of conduct problems from early adolescence to early adulthood. *Development and Psychopathology*, 16(4), 873–96.

- Stevens, M. (2018). School-based support for children with conduct disorders; a qualitative longitudinal study of high-need families. *British Educational Research Journal*, 44(5), 781-801.
- Storvoll, E., Wichstrom, L. (2002). Do the risk factors associated with conduct problems in adolescents vary according to gender?. *Journal of adolescence*, 25 (2), 183-202.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen keskeyttäminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-9280. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 8.10.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/kkesk/index.html>
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics. Boston: Pearson Education.
- Vasalampi, K., & Aunola, K. (2016-). The school path: From first steps to secondary and higher education study [Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin]. Unpublished data. Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä.
- Voelkl, K. E. (1997). Identification with school. *American Journal of Education*, 105(3), 202-319.
- Wang, M-T. & Fredricks, J. A. (2014). The Reciprocal Links Between School Engagement, Youth Problem Behaviors, and School Dropout During Adolescence. *Child Development*, 85(2), 722-737.
- Winding, T. N. & Andersen, J. H. (2015). Socioeconomic differences in school dropout among young adults: the role of social relations. *BMC Public Health*, 15(1054), 1-11.
- Zhang, F., Jiang, Y., Ming, H., Ren, Y., Wang, L. & Huang, S. (2020). Family Socio-Economic Status and Children's Academic Achievement: The Different Roles of Parental Academic Involvement and Subjective Social Mobility. *British Journal of Educational Psychology* 90(3), 561-579.